

Çocuk Resimlerinin Cinsel Gelişim Açısından İncelenmesi

Examining Child Paintings in Terms of Sexual Development

Ayşe Alptekin¹, Ayşegül Sarıkaya¹, Alper Yusuf Köroğlu²

¹ Selçuk Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Programı, Konya, Türkiye

² Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü, Karaman, Türkiye

Yazışma Adresi / Correspondence:

Alper Yusuf Köroğlu

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü Merkez/Karaman.

E-mail : aykoroglu@kmu.edu.tr

Geliş Tarihi / Received : 30.05.2022 Kabul Tarihi / Accepte: 06.09.2022

Orcid :

Ayşe Alptekin <https://orcid.org/0000-0002-3524-5265>

Ayşegül Sarıkaya <https://orcid.org/0000-0001-6838-9057>

Alper Yusuf Köroğlu <https://orcid.org/0000-0002-8131-0021>

(Sakarya Tıp Dergisi / Sakarya Med J 2022, 12(3):453-461) DOI: 10.31832/smj.1123579

Öz

Amaç	Bir İnsan Çiz Testinde cinselliği sembolize eden burun ve ayak çizimleri ile D10 testinde yer alan taşıt çiziminin 60-72 ay aralığındaki çocukların cinsel gelişimini belirlemede etkin kullanılabilirliğini incelemektir.
Yöntem ve Gereçler	Genel tarama modelinde tasarlanan araştırmada, çalışma grubu olarak ölçüte dayalı örnekleme yöntemi ile Konya İlinde okul öncesi eğitime devam eden 60-72 ay aralığındaki 92 çocuk belirlenmiştir. Veri toplamak için Selçuk Cinsel Gelişim Ölçeğinin Cinsel Kimlik ve Cinsiyete İlişkin Davranış Alt Ölçeği Aile Formu, projektif testlerden de Bir İnsan Çiz ve D10 testleri kullanılmıştır.
Bulgular	Bir İnsan Çiz testinde burun çizimi ile cinsel kimlik boyutu arasında anlamlı ilişki olduğu ancak cinsiyete ilişkin davranış boyutunda anlamlı bir ilişki olmadığı; ayak çizimi ile cinsel kimlik ve cinsiyete ilişkin davranış boyutları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı; D10 testinde taşıt çizimi ile cinsiyete ilişkin davranış boyutunda anlamlı bir ilişki olduğu ancak cinsel kimlik boyutunda anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür.
Sonuç	Bir İnsan Çiz Testinde burun çiziminin ve önce çizilen cinsiyetin çocukların cinsel kimlik boyutuyla ilgili bilgi verebileceği ancak ayak çiziminin cinsel gelişimle ilgili herhangi bir bilgi vermediği, D10 testinde yer alan taşıt çiziminin de çocukların cinsiyete ilişkin davranış boyutuyla ilgili bilgi verebileceği sonucuna ulaşılmıştır.
Anahtar Kelimeler	Cinsel gelişim; çocuk gelişimi; yansıtıcı yöntemler.

Abstract

Introduction	The aim of study is examining effective usability of nose and foot drawings which's symbolizing sexuality in Draw a Person Test and vehicle drawing in D10 test in determining sexual development of children aged 60-72 months.
Materials and Methods	Study was designed in general survey model, 92 children aged between 60-72 months who're attending pre-school education in the province of Konya were participated, determined with the criterion-based sampling method. In study, Family Form of Sexual Identity and Gender-Related Behavior Sub-Scale of Selçuk Sexual Development Scale and Draw a Person and D10 tests from projective tests were used to collect data.
Results	In Draw a Person Test, there was a significant relationship between nose drawing and sexual identity dimension, but there wasn't significant relationship between gender-related behavior dimension. There wasn't significant relationship between foot drawing and sexual identity dimension and gender-related behavior; in D10 test, there was a significant relationship between vehicle drawing and behavior related to gender, but no significant relationship was found in sexual identity dimension.
Conclusion	It was concluded that drawing of nose and gender drawn first in Draw a Person Test can provide information about gender identity dimension of children but drawing of feet doesn't provide any information about sexual development and drawing of vehicle in the D10 test can also provide information about dimension of children's gender-related behavior.
Keywords	Child development; projective techniques; sexual development.

GİRİŞ

Çocuk çizimleri genellikle bilişsel, kişilik ve duygusal değerlendirme için kullanılmaktadır. Bu nedenle çocuk resimlerinin güvenilir bir temele oturtulması gerekmektedir.^{1,2} Çizim davranışı, dışsal bir ürün ve içsel bir süreç olma özelliğine sahiptir. Birincisi, kâğıt üzerinde çocuğun çizdiği ve bu çizimler ile bize verdiği işaretlerden çıkarılabilen temsili içerik ile ilgilidir; ikincisi, bir çizimin üretildiği her aşamanın sırası ve oluşum sürecinden çıkarılan sonuçlar ile ilgilidir.³ Bu nedenle de çocuklar resim çizerken onların çizimini gözlemlemek, çocukların bitmiş çizimlerinden çok daha fazla bilgi elde edilmesini sağlamaktadır.

Çocukların yaptıkları çizimlerin, çocuğun gelişimini yansıtan bir ayna olduğu düşünülmektedir. Birkaç çocuk çizimi birlikte ele alındığında, bu çizimlerin bir dizi zihinsel temsili ve bilişsel yeteneği sergilediği görülmektedir.⁴ Çocuk çizimleri görünenden daha karmaşıktır ve çocukların iç dünyaları hakkında bilgi veren temsili sembollerini içermektedir.⁵ Bir nesnenin resmi, fiziksel olarak resmin içerisinde mevcut olmayan başka bir nesnenin somut ama sembolik bir temsildir. Sembollerle yetkinlik geliştirme sembollerin ikili doğasından kaynaklanmaktadır; her sembolik eser kendi içinde bir nesnedir ve aynı zamanda kendisinden başka bir şeyi de temsil eder. Bir sembolü anlamak ve kullanmak için, çocuğun zihinsel özelliklerini ve onun temsil ettiği soyut ilişkiyi bilmek gerekir.⁶ Çocukların gördüklerinden ziyade algıladıklarını çizdikleri bakış açısına odaklanan köklü bir düşünce vardır.⁷ Bu nedenle de çocuktan bir resim çizmesi istendiğinde bu nesneyi olduğu gibi değil olması gerektiğini düşündüğü gibi çizer ve bu da değerlendirme süreciyle ilgili bir problemi ortaya çıkarır. Bu problemi ortadan kaldırmak, değerlendirmeyi daha güvenilir ve daha net hale getirmek içinse çocukların değerlendirilmesi yapılacağına belirli bir model ve bazı standartların kullanılması gerekmektedir.⁸

Genellikle, çocuğun serbest çizim sürecinde ilk çizdiği figürün cinsiyetini, cinsel kimliğini, cinsel rol tercihini

veya cinsel yönelimini yansıttığı varsayılır. Çünkü birçok araştırma, serbest çizim sürecinde çoğu çocuğun önce kendi cinsiyetini çizmeyi tercih ettiği sonucuna ulaşmıştır.⁹ Cinsel gelişim bireyin gelişim yolculuğunda en önemli gelişim alanlarından biridir. Cinsiyet ve cinsellik pek çok kuramcıya göre insanın kişisel gelişim sürecini etkileyen en önemli faktörlerdendir ve bunun yanında açıklanması da en karmaşık yapılardan biridir.¹⁰ Çocuğun cinsel kimliğinin farkında olmaya başlaması oldukça önem teşkil eder. 3-5 yaş arasındaki çocuklar erkek ya da kadının ne demek olduğunu kavramaya başlarlar. Cinsiyet kavramı oluşmaya başladıktan sonra akabinde cinsiyet kalıp yargıları gelişir.¹¹ Freud'a göre 3-6 yaş arası çocuklar, cinsel kimliklerini büyük oranda kazanmış ve çocukların tüm enerjileri genital bölgede yoğunlaşmıştır. Bu aşamada kız çocukları anne ile, erkek çocukları da baba ile özdeşim kurarlar.¹² Bu özdeşim sonunda çocuk cinsel kimlik ve cinsel rollerini edinmeye başlar. Machover; "Bir İnsan Çiz" testinin yorumlanmasında çocukların cinsel gelişimleri, cinsellikle ilgili duygu ve düşüncelerinin çizdikleri resimlere yansiyabildiğinden bahsetmektedir. Machover burun çiziminin tartışma götürmeyecek şekilde cinsellik sembolü olduğunu söyler.¹³⁻¹⁵ Erkek ve kadın resimlerinde burnun boyutu ve şekli penisi ifade etmektedir. Çizimlerdeki ayak da burun gibi cinsellik alametidir ve büyük ayakta tıpkı büyük burnun ifade ettiği manaya sahiptir.¹⁴ Ayrıca çocuğun ilk çizdiği insan figürünün cinsiyeti, benlik ve cinsiyet rolü özdeşleşmesinin bir ifadesi olarak yorumlanır.¹⁶ Jean Le Men tarafından geliştirilen D10 testinde çizilmesi istenen aracın boyutlarının ve ayrıntılarının cinsellikle ilgili olduğu düşünülmektedir.¹⁷

Bu araştırmanın amacı, projektif resim testlerinden Bir İnsan Çiz Testinde cinselliği sembolize eden burun, ayak çizimleri ile D10 testinde yer alan taşıt çiziminin 60-72 ay aralığındaki çocukların cinsel gelişimini belirlemekte etkin olarak kullanılabilirliğini saptamaktır. Bu şekilde çocukların cinsel gelişimleri hakkında değerlendirme yapabilmek için projektif testlerin standart testler kullanılarak güvenilirliği sınanmaya çalışılmıştır. 60-72 aylık çocuklarda D10 testinde cinselliği çağrıştıran araba çizimi ile

Bir İnsan Çiz Testinde cinselliği çağrıştıran burun ve ayak çizimleri resimde yer almalarına ve boyutlarına göre derecelendirilerek standart testlerden alınan puanlar ile karşılaştırılmış ve böylece çalışmada amaçlanan soruya cevap aranmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEMLER

Araştırma Modeli

Projektif resim testlerinin 60-72 ay aralığındaki çocukların cinsel gelişimini belirlemede etkin olarak kullanılabilirliğini saptamak amacıyla gerçekleştirilen bu çalışma nicel araştırma yöntemlerinden biri olan genel tarama modelinde tasarlanmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışmanın evrenini Konya ilinde okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 ay aralığındaki çocuklar oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem seçilirken bazı ön koşullar belirlenmiştir. Bu ön koşullar nedeniyle de olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüte dayalı örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Örnekleme dâhil edilecek çocuklar, altı farklı tam zamanlı eğitim veren özel okul öncesi eğitim kurumundan, orta düzey sosyo-ekonomik duruma sahip, boşanma ve ölüm olmamış anne, baba ve kardeşlerden oluşan ailelerden çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul edenler arasından seçilmiştir. Örneklemin oluşturulmasında sınıf öğretmenlerinin bilgilerine ve gelişim raporlarına başvurulmuştur. MEB okul öncesi kazanım çizelgesinde dil gelişimde yer alan, en az art arda verilen üç komutu yerine getirebilme, duygu ve düşüncelerini yetişkinlere ifade edebilme becerilerini kazanmış olma ön koşulu aranmıştır. Bunların yanında öğretmen ve aile gözlemine göre resim çizim becerileri şema öncesi döneme uygun olan çocuklar çalışma grubuna dâhil edilmiştir. Araştırmaya katılan çocukların demografik özellikleri Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya 60-72 ay aralığında her ay grubundan çocuğun katıldığı; en çok 60 ay (n= 21), en az 69 ay (n=3) ve 70 ay (n=3) grubunda çocuk olduğu;

her ay grubunda hem kız hem erkek çocuğunun yer aldığı; toplamda 54 erkek 38 kız çocuğunun araştırmaya katıldığı görülmektedir.

Tablo 1. Çalışma grubunun yaş ve cinsiyet dağılımı

Yaş	Cinsiyet		Toplam	Yaş	Cinsiyet		Toplam
	Erkek	Kız			Erkek	Kız	
60 ay	10	11	21	67 ay	5	2	7
61 ay	5	4	9	68 ay	4	2	6
62 ay	5	1	6	69 ay	1	2	3
63 ay	3	3	6	70 ay	2	1	3
64 ay	4	1	5	71 ay	4	2	6
65 ay	4	1	5	72 ay	6	5	12
66 ay	1	3	4	Toplam	54	38	92

Veri Toplama Araçları

Yapılan çalışmada verilerin elde edilmesi için Alptekin ve Tepeli tarafından 2019 yılında geliştirilen Selçuk Cinsel Gelişim Ölçeğinin (SECGÖ) Cinsel Kimlik ve Cinsiyete İlişkin Davranış (CKCİD) Alt Ölçeği Aile Formu kullanılmıştır. Ölçek üç alt ölçekten oluşmaktadır. Bu ölçeklerin ikisi çocuklara biri ailelere uygulanmaktadır. Bu çalışmada sadece aile formu yani aileden bilgi alınan alt ölçek tercih edilmiştir. SECGÖ CKCİD Alt Ölçeği cinsel kimlik ve cinsiyete ilişkin davranışlar olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 1-5 arasında puanlanmaktadır. Ölçeğin güvenirlik çalışmaları geliştiriciler tarafından yapılmış ve Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları; CKCİD Alt Ölçeği için 0,85 olarak, Cinsel Kimlik alt boyutu için 0,88 ve Cinsiyete İlişkin Davranış alt boyutunda ise 0,65 olarak bulunmuştur.¹⁸ Bu çalışma içinse CKCİD Alt Ölçeği Cronbach Alpha Güvenirlik kat sayısı 0,84, Cinsel Kimlik alt boyutu için 0,86, Cinsiyete İlişkin Davranış alt boyutu için 0,63 olarak bulunmuştur.

Çalışmada ayrıca Machover’ın geliştirdiği projektif testlerden olan Bir İnsan Çiz Testi kullanılmıştır. Bir İnsan Çiz Testi için kâğıt kalem ve silgi kullanılmaktadır. Bu test bireysel olarak ya da grup ile uygulanabilir. Testin uygulanmasında bireye “Bir insan çiz.” komutu verilmektedir. Daha sonra “Diğer cinse ait bir insan resmi çiz.” denilmek-

tedir. Çocuklarda uygulanırken ilk olarak “Bir insan çiz.” denilmekte sonra çocuğa “Bu hangi cinsiyete ait bir insandır?” diye sorulmaktadır. Çocuk, kız çizdi ise “Şimdi de kız ve kadın olmayan bir insan çiz.” denilmektedir. Daha sonra çocuğa resim ile ilgili sorular sorulmaktadır.¹⁴ Machover çizimlerin yorumlanmasında, belirli vücut kısımlarını, bunların boyutlarını ve şeklini, sayfadaki konumlarını, çizimin kalitesini, silme miktarını vb. dikkate alır. Yorum, psikanalitik bir yönelimden büyük ölçüde etkilenir, çizimin hemen hemen her çizgisi ve parçası sembolik olarak anlamlandırılır.¹⁶

1966 yılında klinik psikolog Jean Le Men tarafından geliştirilen Figüratif Alan ve Kişilik Yapıları D10 Testi çalışmada kullanılan testlerden bir diğeridir. Bu büyük ölçüde standardize edilmiş bir testtir. Kişiyi üst kısmında “İçinde bir erkek, bir yol, bir kadın, dağlar, bir erkek çocuk, bir ev, bir kız çocuk, bir ırmak, bir hayvan ve bir otomobil olan manzara resmi çiziniz.” yönergesinin olduğu kâğıt verilir. Kişiyi istediği kadar zamanı olduğu, istediği şeyi ekleyebileceği ama cetvel ve silgi kullanamayacağı söylenir. Kişi resmi çizerken uygulayıcı çizim süresi, çizim sırası, çalışma tarzını not eder. Çizim bittikten sonra çizimin hikayesini anlatması istenir. Aslında bu testte istenen, kişinin iç gerçekliğinin resim aracılığı ile sanki bir oyun gibi sahnelenmesidir. D10 testi serbest çağrışım ve imgeselin açığa çıkmasını kolaylaştıran bir düzenektir. Her ögenin bir anlamı vardır. Kağıttaki yer ve boşluk da yorumlamada kullanılır. D10 testi çocuklar ve ergenler tarafından kolayca kabul edilen bir testtir.¹⁷ Ancak bu çalışmada sadece cinsellik ile yorumlanan otomobil (taşıt) çizimi kullanılmış ve yorumlanmıştır. Ayrıca D10 testi okuma yazma bilen çocuklar ile uygulanmaktadır. Bu çalışma ise 60-72 aylık çocuklarla gerçekleştirileceği için D10 testinin yalnızca üç yönergesi kullanılmış ve bu yönergeler çocuklara sözel olarak verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması sürecinde 2022 Ocak-Şubat ayları içerisinde Konya İlinde altı farklı özel okul öncesi kurumuna

devam eden çocuklarla çalışılmıştır. Çalışmaya örneklem seçimi ile başlanmış önce okul müdürleri ve öğretmenler ile görüşülmüş, ailelere çalışma ile ilgili bilgi verilmiş ve çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden ailelerin çocukları tespit edilmiştir. Tespit edilen çocukların öğretmenlerinin gözlemlerine dayanan gelişim raporlarına göre ön koşul becerileri taşıma durumları tespit edilmiştir. Aile izni olan ve ön koşul becerilerini taşıyan 92 çocuk çalışma grubuna alınmıştır. Bu çocuklar ile bireysel olarak Bir İnsan Çiz Testi uygulanmış, D10 testi ise belirlenen başka gün ve saatte uygulanmıştır. D10 testinde çocukların yaş ve gelişimlerine uygun olarak üç komut içeren “İçinde araba, kız ve erkek çocuk olan bir resim çiz” komutu verilmiştir. Ailelerin belirlediği bir günde, çocuklarını okuldan almaya geldikleri saatte ailelere Selçuk Cinsel Gelişim Ölçeği uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada kullanılan Bir İnsan Çiz ve D10 Testi projektif testler olduğu için burun ve ayağın çizilip çizilmemesi ve bu çizimlerin boyutlarına puan verilmiştir. Çizilmemesi 1, küçük çizilmesi 2, normal çizilmesi 3, büyük çizilmesi 4 puan şeklinde derecelendirilmeli puanlama yapılmıştır. Taşıt için ise resmin kompozisyonu ve sayfa yapısına göre küçük çizilmesi 1, normal çizilmesi 2, büyük çizilmesi 3 şeklinde puanlanmıştır. Puanlama yapılırken resim ve sanat eğitmeni aynı zamanda çocuk gelişimi uzmanı 1 kişi, çocuk gelişimi ve eğitimi alanında doktora derecesine sahip ve projektif teknikler konusunda eğitim almış 2 kişi aynı resmi puanlamış ve nihai puana görüş birliği ile karar verilmiştir. Görüş birliğinin sağlanmadığı durumlarda ortak fikirdeki iki uzmanın görüşü kabul edilmiştir. Öncelikle bu puanlar ile SECGÖ Cinsel Kimlik ve Cinsiyeti İlişkin Davranışlar Alt Ölçeği toplam puan ortalamaları ve alt boyutları puan ortalamaları arasındaki ilişkiyi incelemek için Pearsen Korelasyon değeri hesaplanmıştır. SECGÖ ile arasında anlamlı ilişki olan çizimler grup olarak belirlenmiş (küçük çizen çocuklar, normal çizen çocuklar, büyük çizen çocuklar vb.), gruplar arasındaki Cinsel Kimlik ve Cinsiyete İlişkin Davranışlar alt boyut puan ortalamaları

farkını belirlemek için ANOVA ve T-testi kullanılmıştır. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlenmesinde Benforroni testi kullanılmıştır. Bir İnsan Çiz Testi'nde önce kendi cinsiyetinde insan çizen ile önce karşı cinsiyette insan çizen çocuklar arasındaki Cinsel Kimlik ve Cinsiyete İlişkin Davranış alt boyut puan ortalamaları farkını belirlemek için T-testi kullanılmıştır. Verilerin normallik dağılımı Kolmogorov Smirnov testi ile belirlenmiştir.

Etik Kurul Onayı

Bu çalışma için Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'ndan 06.01.2022 tarih 08 karar numarası ile etik kurul onayı alınmış olup, araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

BULGULAR

Çalışmada elde edilen puanlar analiz yöntemleri ile değerlendirilmiş ve tablolar şeklinde açıklanmaya çalışılmıştır. Kolmogorov Smirnov testi Cinsel Kimlik ve Cinsiyete İlişkin Davranış toplam puan için 0,28, Cinsel Kimlik için 0,32, Cinsiyete ilişkin Davranış için 0,07 olarak hesaplanmıştır. Bu verilere göre ölçek toplam puan ve alt boyut puan dağılımlarının normal olduğu kabul edilmektedir ($p>0,05$).

Tablo 2'de çocukların burun, ayak ve taşıt çizim boyutlarına ilişkin puanları ile SECGÖ CKCİD Alt Ölçeği ve alt boyutlarından elde edilen puanlar arasında ilişkinin sonuçları yer almaktadır. Cinsiyete İlişkin Davranış alt boyutu ile 0,05 ($p=0,60$), Cinsel Kimlik alt boyutu ile 0,06 ($p=0,51$), toplam puan ile 0,05 ($p=0,60$) korelasyon değerlerine ulaşılmıştır. Bu verilere göre ayak çizimi ile toplam puan ve alt boyutlar arasında anlamlı korelasyona rastlanmamıştır. Burun çizimi ile Cinsiyete İlişkin Davranış alt boyutu ($p=0,36$, $r=0,09$) arasında anlamsız bir ilişki bulunmuştur. Burun çizimi ile Cinsel Kimlik alt boyutu arasında ($p=0,02$, $r=0,23$) ve toplam puan arasında ($p=0,02$, $r=0,23$) anlamlı korelasyon gözlemlenmiştir. Taşıt çizimi ile Cinsiyete İlişkin Davranış alt boyutu arasında ($p=0,00$, $r=0,30$)

anlamlı korelasyon; taşıt çizimi ile Cinsel Kimlik alt boyutu ($p=0,30$, $r=0,10$) ve toplam puan ($p=0,10$, $r=0,17$) arasında anlamsız korelasyon bulunmuştur. Tablo 2'de yer alan bu verilere göre taşıt çizim boyutunun cinsiyete ilişkin davranışlar ile, burun çizim boyutunun da cinsel kimlik ile ilişkili olabileceği öngörülmektedir.

Tablo 2. 60-72 aylık çocukların SECGÖ CKCİD alt ölçeğinden elde edilen puan ortalamaları ile ayak, burun, taşıt çiziminden elde edilen puanlara ilişkin korelasyon sonuçları

		CKCİD Alt Ölçeği					
		Cinsiyete İlişkin Davranış Alt Boyutu		Cinsel Kimlik Alt Boyutu		Ölçek Toplam Puan	
		r	p	r	p	r	p
Bir İnsan Çiz Testi	Burun Çizimi	0,09	0,36	0,23	0,02*	0,23	0,02*
	Ayak Çizimi	0,05	0,60	0,06	0,51	0,05	0,60
D 10 Testi	Taşıt Çizimi	0,30	0,00**	0,10	0,30	0,17	0,10

* $p<0,05$, ** $p<0,01$

Tablo 3'e bakıldığında çocukların SECGÖ CKCİD Alt Ölçeği Cinsiyete İlişkin Davranış alt boyutundan aldıkları puan ortalamaları taşıtı küçük boyutta çizen çocukların 1,68, normal boyutta çizen çocukların 1,86, büyük boyutta çizen çocukların ise 2,03 olarak bulunmuştur. Bu bilgilere göre normal boyutta çizen çocuklar küçük çizenlerden, büyük çizen çocuklarında normal boyutta çizenlerden cinsiyete ilişkin davranış puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir. ANOVA test sonuçları incelendiğinde ortalamalar arasında oluşan bu farkların anlamlı olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Belirlenen bu anlamlı farkların hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için yapılan Benforroni testi sonucuna göre ise anlamlı farkın taşıtı küçük boyutta çizen çocuklar ile büyük boyutta çizen çocuklar arasında olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3. 60-72 aylık çocukların burnu çizme boyutuna göre SEÇGÖ CKCİD Alt Ölçeği-Cinsel Kimlik alt boyutundan elde edilen puan ortalamalarına ilişkin ANAVO sonuçları

	n	x	ss	F	p	Anlamlı fark
1, Taşıtı küçük boyutta çizenler	30	1,68	0,46	4,50	0,01*	1-3
2, Taşıtı normal boyutta çizenler	26	1,86	0,39			
3, Taşıtı büyük boyutta çizenler	36	2,03	0,52			
Toplam	92	1,87	0,48			
*p<0,05						
*p<0,05						

Tablo 4'e göre burnu küçük çizen çocukların (n=8) diğer grupta yer alan çocuklara göre daha az olduğu görülmektedir. Buna göre 60-72 aylık çocukların burnu küçük çizmek yerine hiç çizmemek ya da normal ve büyük çizme eğiliminde olduğu söylenebilir. SEÇGÖ CKCİD Alt Ölçeği, Cinsel Kimlik alt boyutu puan ortalamaları incelendiğinde burnu hiç çizmeyen çocukların (x=3,97) en düşük ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Burnu küçük çizen çocuklar (x=4,84), burnu normal çizen çocuklardan (x=4,58); burnu normal çizen çocuklarda, burnu büyük çizen çocuklardan (x=4,39) daha yüksek cinsel kimlik puan ortalamalarına sahip olduğu görülmektedir. Gruplar arasında oluşan bu farklılıkların anlamlılığını belirlemek için yapılan ANOVA testi sonucunda, puan farklarının anlamlı olduğu (p<0,05) görülmektedir. Belirlenen bu anlamlı farkların hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için yapılan Benferroni testi sonucuna göre ise anlamlı farkın burnu hiç çizmeyen çocuklar ile küçük boyutta çizen çocuklar arasında ve burnu hiç çizmeyen çocuklar ile normal boyutta çizen çocuklar arasında olduğu belirlenmiştir. Burnu hiç çizmeyen çocuklar ile burnu büyük boyutta çizen çocuklar arasında anlamlı fark olmadığı gözlemlenen veriler arasında yer almaktadır.

Tablo 4. 60-72 aylık çocukların taşıt çizme boyutuna göre SEÇGÖ CKCİD Alt Ölçeği-Cinsiyete İlişkin Davranış alt boyutundan elde edilen puan ortalamalarına ilişkin ANAVO sonuçları

	n	x	ss	F	p	Anlamlı fark
1, Burnu çizmeyenler	46	3,97	1,07	3,58	0,01*	1-2 1-3
2, Burnu küçük çizenler	8	4,84	0,70			
3, Burnu normal çizenler	24	4,58	0,80			
4, Burnu büyük çizenler	14	4,39	0,65			
Toplam	92	4,27	0,97			
*p<0,05						

Tablo 5 incelendiğinde önce kendi cinsiyetini çizen çocukların SEÇGÖ CKCİD Alt Ölçeği, Cinsel Kimlik alt boyutundan elde ettikleri puan ortalamalarının (x=4,01) önce karşı cinsiyeti çizen çocukların (x=4,59) puan ortalamalarından düşük olduğu görülmektedir. Belirlenen bu ortalama puan farkın anlamlı olup olmadığı incelendiğinde farkın anlamlı olduğu (p<0,05) belirlenmiştir. Önce kendi cinsiyetini çizen çocukların cinsel kimlik gelişiminin, önce karşı cinsiyeti çizen çocuklardan daha düşük olduğu düşünülmektedir.

Tablo 5. 60-72 aylık çocukların önce çizdiği cinsiyete göre SEÇGÖ CKCİD Alt Ölçeği-Cinsel Kimlik alt boyutundan elde edilen puan ortalamalarına ilişkin T-Test sonuçları

Gruplar	n	x	ss	t	p
Kendi cinsiyeti	51	4,01	0,95	2,93	0,00*
Karşı cinsiyet	41	4,59	0,90		
*p<0,01					

Tablo 6 incelendiğinde önce kendi cinsiyetini çizen çocukların cinsiyete ilişkin davranış alt boyutundan elde ettikleri puan ortalamalarının (x=1,83) önce karşı cinsiyeti çizen çocukların puan ortalamalarından (x=1,91) düşük olduğu görülmektedir. Aradaki bu farkın anlamlılığını incelendiğinde anlamlı olmadığı belirlenmiştir (p>0,05). Bu veriler önce kendi cinsiyetini çizmek ile önce karşı cinsiyeti çizmenin cinsiyete ilişkin davranışlarda bir farklılık oluşturmadığını göstermektedir.

Tablo 6. 60-72 aylık çocukların önce çizdiği cinsiyete göre SEÇGÖ CKCİD Alt Ölçeği-Cinsiyete İlişkin davranış alt boyutundan elde edilen puan ortalamalarına ilişkin T-Test sonuçları

Gruplar	n	x	ss	t	p
Kendi cinsiyeti	51	1,83	0,50	0,83	0,40
Karşı cinsiyet	41	1,91	0,46		

*p<0,01

TARTIŞMA

Yapılan çalışma sonucunda 60-72 aylık çocukların Bir İnsan Çiz Testi uygulandığında ortaya çıkan insan figürlerindeki burun çizimi ile SEÇGÖ CKCİD Alt Ölçeği Cinsel Kimlik alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çocukların sadece yarısı burnu çizmiştir. Machover burun çiziminin tartışma götürmeksizin cinsellik ile ilgili olduğunu dik çizilen burnun penisi ifade ettiğini belirtmektedir.¹³⁻¹⁵ Cinsel kimlik; bireyin kendisinin kadın veya erkek olduğuna dair fikirleridir ve kişinin cinsel kimliği biyolojik kimliği ile paraleldir.¹⁹ Çocuklar biyolojik olarak kendi vücutlarının diğer insanlarla benzer ya da farklı olduğunu, özellikle penis ve vajina ayrımını yapmaya çalışarak cinsel kimliklerini anlamlandırmaya çalışırlar.²⁰ Çocukların cinsel kimlik gelişim süreçlerinde penis ya da vajinayı yani erkek ve kızların anatomik olarak cinsel organ farklılıklarını anlamaya çalışmalarının, burun çizimi ile örtüştüğü düşünüldüğünde; cinsel kimlik alt boyutu ile burun çizimi arasındaki ilişkinin varlığının cinsel davranış alt boyutu ile burun çizimi arasında anlamlı ilişkinin olmamasını açıklayabileceği düşünülmektedir. Erişilebilen literatürde burun çizimi ile cinsel kimlik üzerinde yapılan çalışmaya rastlanmamakla birlikte burun çizimlerinin 5-6 yaş çocuklarda olup olmadığını araştıran çalışmalara rastlanmıştır. Bu çalışmalardan ilki 1887 yılında Ricci tarafından gerçekleştirilmiştir. Ricci'nin bulgularına göre 5 yaş çocuklarının %58'i burun detayı çizmektedir.⁹ Bu da çalışmada elde edilen bulguları destekler niteliktedir (burun çizimi %50'dir). İkinci çalışma 1939 yılında Lark-Horovitz ve arkadaşlarının yaptığı çalışmadır ki bu çalışma 1973 yılında raporlanmıştır. 6 yaş çocukların burun çizim oranını %20 bulmuşlardır.²¹ 6 yaşın sonlarına doğru cinselliğin gizil bir döneme girdiği düşünülürse bu oranın açıklanabile-

ceği öngörülmektedir.

Burun çizimleri gruplandığında burnu hiç çizmeyenler ile burnu küçük ve normal çizenler arasında anlamlı fark oluşmuştur. Burnu büyük çizmek cinsel kimlik için bir farklılık yaratmamıştır. Stern bu durumu; "Burun çizimi kadın figürlerinde daha küçük olabilir ama bu sonucu değiştirmez yine de cinsellik sembolüdür, daha büyük ve uzun burun ile aynı işlevdedir." şeklinde açıklamaktadır.¹⁴ Machover'ın ayak çizimini aynı burun çiziminin sembolü gibi cinselliği ifade ettiğini açıklayan Stern'in aksine yapılan çalışmada cinsel davranış ve cinsel kimlik puanları ile arasında bir ilişki bulunmamıştır. Lark-Horovitz ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada 6 yaş çocuklarının ayak çiziminin %2 oranında olduğu 8-9 yaş civarında %24 civarına ulaştığı sonucu raporlanmaktadır.²¹ Bu sonuçlar ayak çizimi cinselliği yansıtsa bile 6 yaş çocuklarında resim detaylarında görülmediği, büyük çocuklarda ayrı bir çalışma olarak yapılabileceği düşünülmektedir.

Taşıt çizim boyutları ile SEÇGÖ CKCİD Alt Ölçeği, Cinsel Kimlik alt boyutu arasında anlamlı ilişki bulunmazken, Cinsiyete İlişkin Davranış alt boyutu arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Taşıtı büyük, küçük ve normal çizen çocuklar arasında cinsiyete ilişkin davranışlar alt boyutu puan ortalamalarına bakıldığında taşıtı küçük çizenler ile büyük çizenler arasında anlamlı fark olduğu belirlenmiştir. D10 testinin yönergeleri arasında yer alan taşıt (araba) çizimi, büyük çocuklar ve ergenlerde cinsellik ifadesi olarak yorumlanmaktadır.¹⁷ Bu çalışmada 60-72 aylık çocuklarda da cinsel davranışlar ile ilişkili olduğu ve cinsel davranışların yoğunluğunun göstergesi kabul edilebileceği düşünülmektedir. Erişilebilen literatürde D10 testi kullanılarak özellikle cinsellik ifadesi ile ilgili bir çalışmaya ulaşılamamıştır.

Çocuk ve yetişkinlerde Bir İnsan Çiz Testi ile ilgili en çok çalışma ilk çizilen insan figürünün cinsiyeti ile ilgili olduğu görülmektedir. Weider ve Noller; 8-10 yaş arasında 153 çocuk ile yaptıkları çalışmada erkek çocukların %74'ünün, kız çocukların %97'sinin ilk önce kendi cinsiyetlerini çiz-

diklerini belirlemişlerdir.²² Weider ve Noller; 7-12 yaş arası 438 çocuk ile yaptıkları bir başka çalışmada yine yakın sonuçlar elde etmişlerdir.²³ Knopf ve Richards; 6 yaş çocukları ile yaptıkları çalışmada kız çocuklarının %50'sinin ilk çizdiği insan figürünün cinsiyetinin karşı cinsiyette olduğu, erkek çocuklarda bu oranın %30 olduğu sonucuna ulaşmıştır.²⁴ Jolles; 5-12 yaş 2560 çocuk ile yaptığı çalışmada %82 oranında ilk çizdikleri insan figürünün cinsiyetinin, kendi cinsiyeti olduğunu bulmuşlardır.²⁵ Tolor ve Tolor; 9-12 yaş çocuklarda 1955 yılında yaptıkları çalışmada kız çocukların %91, erkek çocuklarının %82 oranında ilk cinsiyet olarak kendi cinsiyetlerini çizdiklerini, 1974 yılında tekrar yapılan çalışmada bu oranların her iki cinsiyet içinde biraz daha arttığını belirlemişlerdir.^{26,27} Artech, Bandedira ve Hutz; 6-12 yaş aralığında 606 çocuğun %70'inin önce kendi cinsiyetini çizdiğini bulmuşlardır.²⁸ Tüm çalışmaların ortak noktasında yaş ilerledikçe önce kendi cinsiyetini çizme oranı azalmaktadır. Yapılan bu çalışmada ise önce kendi cinsiyetini çizen çocukların oranı %55,5 olarak bulunmuştur ki bu oran Papadakis-Michaelides'in sonuçlarına çok yakındır.²⁹ Ayrıca 3-6 yaş dönemi çocukların önce karşı cinsi çizmeleri Oidupus kompleksi ile açıklanabileceği de düşünülmektedir. İlk olarak çizilen figürün cinsiyeti, bireyin cinsiyet rolü kimliğini, rol tercihini veya cinsel yönelimini yansıtır.⁹ Granick ve Smith, Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri kullanarak, figür tercihi ile davranış olarak erkeklik veya kadınlık yönelimi arasında hiçbir ilişki bulamamışlar ve bu nedenle de önce çizilen cinsiyetin cinsel rol ve kimlik ile ilişkili olduğu düşüncesine kuşku düşürmüşlerdir.³⁰ Yapılan çalışmada cinsiyete ilişkin davranışlar puan ortalamaları, önce kendi cinsiyetini çizen çocuklar ile önce karşı cinsi çizen çocuklar arasında anlamlı bir fark oluşturmazken, cinsel kimlik puan ortalamaları arasında anlamlı fark oluşturmuştur. Paludi, 1978 yılında 169 kişi ile yaptığı çalışmada Bem Cinsiyet Rolü Envanteri ile Bir İnsan Çiz Testinde İlk çizilen insan figürünün cinsiyetini karşılaştırmıştır. Paludi önce karşı cinsi çizen kadınların Bem Cinsiyet Rolü Envanterinden daha yüksek puan aldığı yani daha kadınsı olduğunu bulmuştur.³¹ Belirtilen bulgular yapılan bu çalışmada Cinsel

Kimlik puan ortalamalarının ilk çizilen figürün cinsiyetine göre değişmesi ile aynı doğrultuda sonuçlardır. Ayrıca Paludi ve Bauer 1979 yılında bir çalışma daha planlamış ve çalışmada testi yaptıran kişinin cinsiyetinin testi yapan kişinin ilk çizdiği figürün cinsiyetini etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.³²

SONUÇ ve ÖNERİLER

Projektif resim testlerinden Bir İnsan Çiz Testinde cinselliği sembolize eden burun, ayak çizimleri ile D10 testinde yer alan taşıt çiziminin 60-72 ay aralığındaki çocukların cinsel gelişimini belirlemekte etkin olarak kullanılabilirliğini incelemek amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda; Bir İnsan Çiz Testinde burun çiziminin ve önce çizilen cinsiyetin çocukların cinsel kimlik boyutuyla ilgili bilgi verebileceği ancak ayak çiziminin cinsel gelişimle ilgili herhangi bir bilgi vermediği, D10 testinde yer alan taşıt çiziminin de çocukların cinsiyete ilişkin davranış boyutuyla ilgili bilgi verebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- Bireylerin sağlıklı bir cinsel gelişim süreci, cinsel kimlik ve cinsiyete ilişkin davranış kazanabilmeleri için erken çocukluk döneminde cinsel eğitim uygulamalarına yer verilebilir.
- Farklı projektif tekniklerin, çocukların cinsel gelişimi hakkında bilgi verip vermediği hakkında farklı çalışmalar gerçekleştirilebilir.

Kaynaklar

1. Knoff HM, Prout HT. *Kinetic Drawing System for family and school: A handbook*. Los Angeles: Western Psychological Services.; 1985.
2. Nağlieri JA. *Draw-a-Person: A quantitative scoring system*. New York: Psychological Corporation.; 1988.
3. Goodnow JJ, Levine RA. "The grammar of action": Sequence and syntax in children's copying. *Cogn Psychol*. 1973;4(1):82-98.
4. Szasz C. W, Baadel . E., Paskewicz C. W. Drawings in predicting school readiness. *J Sch Psychol*. 1980;18:67-73.
5. Cherney ID, Seiwert CS, Dickey TM, Flichtbeil JD. Children's drawings: A mirror to their minds. *Educ Psychol*. 2006;26(1):127-142.
6. DeLoache JS, Pierroutsakos SL, Troseth GL. The three R's of pictorial competence. *Ann Child Dev*. 1996;12:1-48.
7. Eng H. *The psychology of children's drawings*. London: Routledge; 1954.
8. Freeman NH, Janikoun R. Intellectual Realism in Children's Drawings of a Familiar Object with Distinctive Features Source. *Child Dev*. 1972;43(3):1116-1121.
9. Cox M V. *Children's drawings of the human figure*. Psychology Press; 2013.
10. Sayın T. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynler ile Normal Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynlerin 7-15 Yaş Arası Çocuklarının Toplumsal Cinsiyet Rollerine Yaklaşım ve Görüşlerinin İncelenmesi. 2007.
11. Aina OE, Cameron PA. Why does gender matter? Counteracting stereotypes with young children. *Dimens early Child*. 2011;39(3):11-19.
12. Juni S, Rahamim EL, Brannon R. Sex Role Development as a Function of Parent Models and Oedipal Fixation. *J Genet Psychol*. 2001;146(1):89-99.
13. Bahçıvan Saydam R. Çocuk çizimlerinin klinik değerlendirmedeki yeri. *Yansıtma Psikopatoloji ve Proj Test Derg*. 2004;1:1-2.
14. Stern C. Labeling and variety in concept identification with young children. *J Educ Psychol*. 1965;56(5):235.
15. Machover K. *Personality projection in the drawing of the human figure: A method of personality investigation*. Charles C Thomas Publisher; 1949.
16. Di Leo JH. *Interpreting children's drawings*. Newyork: Brunner-Mazel Press; 1983.
17. Brolles L. "Bir Projektif Çizim Testi: D10" (Çev. B. Kolbay). *Yansıtma Psikopatoloji ve Proj Test Derg*. 2011;15:129-140.
18. Alptekin A, Tepeli K. Selçuk Cinsel Gelişim Ölçeğinin (36-72 Ay) Geliştirilmesi. *Eğitim ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Derg*. 2019;10(3):249-265.
19. Çalışandemir F, Bencik S, Artan I. Çocukların Cinsel Eğitimi: Geçmişten Günümüze Bir Bakış. *Eğitim ve Bilim Derg*. 2008;33(150):14-27.
20. Harris RH. *It's not the stork!* Candlewick Press; 2006.
21. Lark Horovitz B, Lewis H, Luca M. *Understanding children's art for better teaching*. 2. baskı. Columbus, OH: Charles E. Merrill; 1973.
22. Weider A, Noller PA. Objective studies of children's drawings of human figures I. Sex awareness and socio-economic level. *J Clin Psychol*. 1950;6(4):319-325.
23. Weider A, Noller PA. Objective studies of children's drawings of human figures. II. Sex, age, intelligence. *J Clin Psychol*. 1953;9:20-23.
24. Knopf II, Richards TW. *The child's differentiation of sex as reflected in drawings of the human figure*. *Pedagog Semın J Genet Psychol*. 1952;81(1):99-112.
25. Jolles I. A study of the validity of some hypotheses for the qualitative interpretation of the H-T-P for children of elementary school age: I. Sexual identification. *J Clin Psychol*. 1952;8(2):113-118.
26. Tolor A, Tolor B. ugment of children's popularity from their human figure drawings. *J Proj Tech*. 1955;19(2):170-176.
27. Tolor A, Tolor B. Children's figure drawings and changing attitudes toward sex roles. *Psychol Rep*. 1974;34(2):343-349.
28. Arteche A, Bandeira D, Hutz CS. Draw-a-Person test: The sex of the first-drawn figure revisited. *Arts Psychother*. 2010;37(1):65-69.
29. Papadakis-Michaelides E. Development of children's drawings in relation to gender and culture. 1989.
30. Gramick S, Smith L. Sex sequence in the Draw A-Person test and its relation to the MMPI Masculinity-Femininity Scale. *J Consult Psychol*. 1953;17:71-73.
31. Paludi MA. Machover revisited: Impact of sex-role orientation on sex sequence on the Draw-A-Person Test. *Percept Mot Skills*. 1978;47(3):713-714.
32. Paludi MA, Bauer WD. Impact of sex of experimenter on the Draw-A-Person test. *Percept Mot Skills*. 1979;49(2):546-548.